

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Jāņa Neimaņa

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2018. gada 12. jūlijā

lietā Nr. 2017-25-01

„Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta atbilstību

Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam”

1. Satversmes tiesa 2018. gada 29. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-25-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam”. Satversmes tiesa nosprieda atzīt Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam.
2. Satversmes tiesa secināja, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkts ir interpretējams tādējādi, ka tas liedz kandidēt Saeimas vēlēšanās personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra, darbojoties PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 13. panta otrās daļas 6. punktu un trešās daļas 6. punktu, pārbaudot pieteikto kandidātu, Centrālajai vēlēšanu komisijai jāpārlicinās ne tikai par to, vai ar tiesas spriedumu ir konstatēta personas aktīva darbība apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, bet arī par to, vai persona ar savu rīcību vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus.

Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkts jaunajā iztulkojumā rada situāciju, ka tagad tās piemērošanai valstij vispirms ir jāprasa tiesā fakta konstatācija, vai persona pēc 1991. gada 13. janvāra darbojās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, bet savukārt to, vai šāda persona turpina apdraudēt Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, konstatēs Centrālā vēlēšanu komisija, lemjot par labojumu izdarīšanu kandidātu sarakstā.

3. Es nepiekrītu Satversmes tiesas sniegtajai Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta un kopsakarā ar to arī 13. panta otrās daļas 6. punkta un trešās daļas 6. punkta interpretācijai, kas, manuprāt, pārsniedz to saturu, kādu to piešķīra likumdevējs, un kāda nozīme šai normai objektīvi pastāv ne tikai tekstuāli, vēsturiski, bet arī sistēmā ar citām tiesību normām.
4. Satversmes tiesa iepriekš norādījusi, ka vēlēšanu tiesību ierobežojumi kā izņēmumi ir interpretējami šauri (*Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punkts*). Atklājot apstrīdētās normas saturu, Satversmes tiesa norādījusi, ka apstrīdētā norma ir vērsta tikai pret tām personām, kuras ar aktīvu darbību pēc 1991. gada 13. janvāra okupācijas armijas klātesamības apstākļos mēģināja atjaunot iepriekšējo režīmu (*Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 4. punkts*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2006. gada 16. marta sprieduma lietā “Ždanoka pret Latviju” (pieteikuma Nr. 58278/00) 126. punktā norāda, ka “ir jāievēro, ka 1995. gada likuma 5. panta 6. punkts ir formulēts nosacīti šaurā izpratnē [...] ierobežojums attiecas tikai uz tiem, kas “darbojušies” LKP aktivitātēs attiecīgajā laika posmā”, t.i., laika posmā no 1991. gada 13. janvāra līdz šīs partijas likvidēšanas datumam – 1991. gada septembrim” (*sk. arī 121. punktu un turpm.*). Normas “mērķis bija aizsargāt demokrātiskā procesa integritāti, liedzot iespēju piedalīties demokrātiskas likumdevējas varas darbā tiem indivīdiem, kas bija spēlējuši aktīvu un vadošu lomu partijā, kas bija tieši saistīta ar mēģinājumu gāzt jaunizveidoto demokrātisko režīmu vardarbīgā veidā” (*sk. 122. punktu*).

Tieši ar šādu tekstuālo un vēsturisko saturu Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkts ir arī sistēmiski saistīts ar citām tiesību normām Saeimas vēlēšanu likumā.

Saeimas vēlēšanu likuma 13. panta trešās daļas 6. punkts noteic, ka Centrālā vēlēšanu komisija kandidātu, kas pēc 1991. gada 13. janvāra darbojies PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, var svītrot, ja to apliecina attiecīgās tiesas spriedums. Saeimas vēlēšanu likuma normas neparedz Centrālajai vēlēšanu komisijai tiesības svītrot kandidātu pēc pašas komisijas ieskata. Likuma 13.panta trešā daļa piešķir komisijai tiesības veikt labojumus kandidātu sarakstā tikai uz citu iestāžu izziņu vai tiesas sprieduma pamata, bet ne pašas vērtējuma pamata. To izskaidro arī piesardzības apstākļi, jo Centrālo vēlēšanu komisiju lielākoties veido Saeimā jau pārstāvēto politisko partiju izvirzītie kandidāti.

Saeimas vēlēšanu likuma 13.¹ panta pirmā daļa noteic, ka komisijas lēmumu par kandidāta svītrošanu no reģistrētā kandidātu saraksta var pārsūdzēt tiesā triju darbadienu laikā no minētā lēmuma pieņemšanas. Saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 54. panta pirmo daļu un trešās daļas 1. punktu tiesas kontrole pār šādu komisijas lēmumu jāveic septiņu dienu laikā pēc pieteikuma saņemšanas. Saeimas vēlēšanu likuma normas paredz ārkārtēji ātru šāda lēmuma kontroli, jo tas neprasa ietilpīgu faktu pārbaudi un novērtēšanu, neprasa augstas abstrakcijas juridisku jēdzienu konkretizāciju, jo kandidāta darbošanos apliecina tiesas spriedums. Tātad tiesai, kas veic Centrālās vēlēšanu komisijas lēmuma pamatotības kontroli, ir jāpārlicinās tikai par to, vai komisija ir pareizi konstatējusi, ka kandidāta vēlēšanu tiesības ir ierobežotas ar spēkā stājušos tiesas spriedumu, un pareizi nolēmusi to svītrot no kandidātu saraksta.

Saeimas vēlēšanu likuma 11. panta 3. punkts pieprasa, lai kandidāts apliecinātu, ka uz viņu neattiecas attiecīgais vēlēšanu tiesību ierobežojums. Taču kandidāts var skaidri apliecināt tikai to, ka par viņa darbību, ka viņš pēc 1991. gada 13. janvāra darbojās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ir taisīts tiesas spriedums. Likums neprasa kandidātam sniegt deklarāciju, vai viņš

vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus.

5. Satversmes tiesas sniegtais Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta jaunais iztulkojums neatbilst tiesiskās drošības principam. Ja iepriekš vēlēšanu tiesību ierobežojuma pamatā esošie fakti – darbošanās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās pēc 1991. gada 13. janvāra līdz to darbības izbeigšanai – tika konstatēti ar spēkā stājušos tiesas spriedumu, tad pēc Satversmes tiesas sniegtā Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta tulkojuma attiecīgās normas piemērošana kandidātam un politiskajai partijai, kura kandidātu iekļauj savā sarakstā, vairs nav paredzama. Saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 13. panta otrās daļas 6. punktu un trešās daļas 6. punktu personu, uz kuru attiecas Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkts, Centrālā vēlēšanu komisija izsvīturo no pieteikto kandidātu saraksta. Taču Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkts jaunajā iztulkojumā paredz Centrālās vēlēšanu komisijai novērtējuma brīvību par to, vai persona ar savu rīcību vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, un to, kā komisija to izlietos, kandidāts un kandidātu saraksta iesniedzējs nevar paredzēt un uzzinās tikai pēc kandidātu saraksta reģistrēšanas un komisijas lēmuma par labojumu izdarīšanu sarakstā.
6. Saeimas vēlēšanu likuma 13.¹ panta pirmajā daļā, 54. panta pirmajā daļā un trešās daļas 1. punktā noteiktais tiesību aizsardzības mehānisms sistēmiski nav piemērots būtisku vēlēšanu tiesību ierobežojumu saturiskai kontrolei, t.i., vai Centrālā vēlēšanu komisija ir pareizi izmantojusi savu novērtējuma brīvību, atzīstot, ka persona ar savu rīcību vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Pirmkārt, personai ir izteikti īsā termiņā (trīs darbdienas) jāaizstāvas pret iestādes izdoto administratīvo aktu, bet, otrkārt, tiesai septiņu dienu laikā jāizskata, jāsavāc un jāpārbauda fakti un jādod savs spriedums par to, vai Centrālās vēlēšanu komisijas lēmums ir pareizs. Tiesas spriedums arī nav pārsūdzams.

7. Satversmes tiesas sniegtais Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta jaunais iztulkojums saglabā kandidēšanas ierobežojumu personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra darbojās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ar papildinājumu – ja tā apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Norma jaunajā iztulkojumā, lai arī ietilpst paš aizsargājošas demokrātijas mehānismā, tomēr ir neefektīva, jo tās “vecie” kritēriji ir saglabājušies, tagad norma kļuvusi vēl šaurāka un, kā rāda vēsture, faktiski vērsta uz vienas vai divu personu kandidēšanas tiesību ierobežošanu. Šādas, vienas atsevišķas šauras grupas (vai pat indivīda) izdalīšana paš aizsargājošās demokrātijas aizsardzības vārdā neatbilst vienlīdzības principam. Es šādai šaurai kategorijai neredzu objektīvu un pamatotu attaisnojumu.
8. Tādējādi uzskatu, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkts tādā redakcijā, kādu to izprata un pastāvīgi piemēroja līdz šim Satversmes tiesas spriedumam, bija jāatzīst par neatbilstošu Satversmes 1., 9. un 91. pantam, jo vēlēšanu tiesību ierobežojums personai, kura darbojās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās laikā no 1991. gada 13. janvāra līdz to darbības izbeigšanai, 27 gadus pēc personas aktivitātēm vairs nav nepieciešams un nav samērīgs. Savukārt demokrātijas paš aizsardzības dēļ Latvijas tiesību sistēmā būtu jānoteic vispārējs noteikums, ka personām, kas ļaunprātīgi izmanto demokrātijas piešķirtās tiesības un brīvības un apdraud demokrātisko iekārtu (nesasaistot to ar 1991. gada notikumiem), būtu liedzamas pasīvās vēlēšanu tiesības un ierobežojamas citas tiesības, kuru faktiskā izmantošana ir vērsta uz demokrātijas apdraudējumu (vārda, pulcēšanās, preses u.tml. brīvības). Tāpat jānoteic arī saprātīgs un paredzams šādu tiesību ierobežojumu noteikšanas process ar tiesas spriedumu. Taču tas ir likumdevēja, nevis Satversmes tiesas uzdevums.

Tiesnesis

J. Neimanis